

OPBOUW

weekblad tot opbouw van het gereformeerde leven

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

red. en sekr. h. pootlaan 242, alkmaar

adm.: merelhoven 273, capelle a.d. ijssel

H. DE JONG — AMSTERDAM

„Ik, die met u spreek“

Joh. 4 : 26

Deze reeks lezingen ¹⁾ over het evangelie naar Johannes begint met de zelfopenbaring van onze Here Jezus Christus aan de Samaritaanse vrouw. De eerste en eigenlijk ook wel de meest openlijke van het hele vierde evangelie. Daarbij denk ik aan vs 25 en 26 van hfst. 4: „De vrouw zeide tot Hem: Ik weet, dat de Messias komt, die Christus genoemd wordt; wanneer die komt, zal hij ons alles verkondigen. Jezus zeide tot haar: Ik, die met U spreek, ben het.“

Ik wil voorop stellen, dat ik niet van mening ben, dat wij hier te doen hebben met het zwaargeladen zinnetje 'Ik ben het' dat we verderop in het vierde evangelie enkele malen tegenkomen, waarin wel een toespelings beluisterd wordt op de heilige verbondsnaam van de Here God 'Ik ben die Ik ben'. Bijvoorbeeld in hfst. 8 : 28: „... dan zult gij inzien, dat Ik het ben“. Wat ben? Ja, het ben... dat is nu juist het majesteitlijke en raadselachtige van die uitdrukking. Hier evenwel, in het antwoord van Jezus aan de vrouw: „Ik, die met U spreek, ben het,“ hebben we dit pregnante spraakgebruik niet. 'Ik ben het' wil hier zeggen 'Ik ben de Christus', zoals uit het verband blijkt. Nergens heeft de Here duidelijker gezegd, dat Hij de Christus is dan hier.

Op een later tijdstip in dit evangelie-verhaal, in hfst. 10, horen we de Joden aan Jezus vragen: „Hoelang houdt Gij onze ziel nog in spanning? Indien Gij de Christus zijt, zeg het ons ronduit. Jezus antwoordde hun: Ik heb het U gezegd, maar gij gelooft het niet; de werken die Ik doe in de naam mijns Vaders, die getuigen van Mij,“ (10 : 24, 25). Tot de joden heeft Jezus dus indirect, via de werken, gezegd dat Hij de

Christus was. Maar tot de Samaritaanse zegt Hij het onomwonden.

Dat is opvallend, dat de Here zich rechtstreeks openbaart aan iemand, die half buiten staat, die naar de opvattingen van die tijd wel door drie muren van Hem gescheiden was: ze was een samaritaanse, zij was een vrouw, en zij was een zondares. Alles werkte in haar geval een rechtstreekse openbaring tegen, zou men in die tijd zeggen. En toch breekt Christus door de drievoudige discriminatie heen en geeft zich zelf aan juist deze vrouw duidelijk te kennen: Ik, die met u spreek, ben de Christus. En dat gebeurt in een toch eigenlijk kort gesprek, waarbij Jezus met grote stappen door een zee van misverstanden heenwaadt, om bij de vrouw te komen. Wat een vorderingen maakt Jezus in dit gesprek met deze halve heidin, met deze vrouw uit de wereld.

Vergelijk dat eens met Joh. 3, waar Jezus in gesprek is met de joodse theoloog Nicodemus. Een gesprek dat niet uitloopt op een zelfopenbaring van de Here. Een gesprek dat stroef verloopt en van meet aan afstuit op een bevangenheid aan de kant van de wetgeleerde. Dat kun je zien aan het begin, waar Nicodemus zegt: „Rabbi, wij weten dat Gij van God gekomen zijt als leraar. Want niemand kan die tekenen doen, welke Gij doet, tenzij God met hem is.“ Dat is een royaal begin, zou je zeggen, een erkenning op voorhand, maar vergis je niet, hier is de zelfbewuste joodse theologie aan het woord: wij weten. En binnen het raam van dit joodse weten krijgt Jezus z'n plaats aangewezen. Daar binnen mag Hij zich nader verduidelijken. Zijn speelweide is Hem aangewezen, waarop Hij zijn zinnen mag vertonen. Jezus verzet zich hiertegen en stoot het kader dat Nicodemus aandraagt, omver. Maar Nicodemus blijft toch bevangen. En daarom, ondanks de geweldige dingen, die Jezus in dit gesprek zegt, het zijn woorden die bij Nicodemus niet landen, niet aan de grond komen. Daardoor wordt dat gesprek ook tot een alleenspraak van de kant van Jezus: woord zonder antwoord — althans voorlopig.

Bij de Samaritaanse vrouw is dat anders. In dat gesprek zijn zeker ook weerstanden. O ja. Weerstanden en misverstanden. En in de woorden van de vrouw is hier en daar zelfs een toon van sarcasme te beluisteren: „Gij hebt niet

eens een emmer en de put is diep. Hoe komt Gij dan aan het levende water?“ Maar de vooringenomenheid ontbreekt. De vrouw perst Jezus niet in de mal van haar denken. Ze stelt vragen, scherpe vragen, maar echte vragen. Vragen, die Jezus gelegenheid geven om telkens meer te zeggen. Jezus vordert in dit gesprek, al gaat het ook door een dood punt heen. (Ik bedoel dat punt waarop Jezus duidelijk een andere weg inslaat met zijn vraag: Ga Uw man halen.) Deze vrouw laat Jezus aan zich toe. Zij is in dit gesprek niet een muur, maar een deur, in de geestelijke zin van het woord. Daarom loopt dit gesprek uit op een zeer duidelijke zelfopenbaring.

Ik denk dat het de bedoeling van de vierde evangelist is, dat wij die twee gesprekken, dat van Jezus met Nicodemus en dat van Jezus met de Samaritaanse, naast elkaar zetten en met elkaar vergelijken, zoals wij ook de twee aanvangstekenen in hfst. 2, het wijnwonder te Kana en de tempelreiniging te Jeruzalem, tezamen moeten nemen. Johannes hanteert dan zowel Nicodemus als de Samaritaanse als typen van het tweemaal gehoor, waarmee Jezus tijdens zijn rondwandeling te maken had. Nicodemus staat dan model voor het bevangen reageren van de officiële kerkleiding, waarop Jezus herhaaldelijk gestuit is: wij weten; wij weten eigenlijk alles al. Je kunt ons geen wezenlijk nieuws meer vertellen. Terwijl de Samaritaanse in haar wijze van optreden het meer open type vertegenwoordigt, dat we in de andere evangeliën ontmoeten in de persoon van Samaritanen, vrouwen en andere maatschappelijk gediskwalificeerden, met wie de Here zo opvallend goede contacten en gesprekken gehad heeft. De religieuze gediscrimineerden van die tijd, voor wie Jezus Heiland heeft kunnen zijn, de Heiland der wereld, zoals Hij op het eind van dit hoofdstuk kenmerkend heet.

Deze naar joodse maatstaf onvolwaardigen werden niet gehinderd door de joodse theologie der bevangenheid. Zeker, zij wisten ook wel wat, hadden in hun grijze verleden ook wel enige catechisatie ontvangen. Zoals blijkt bij de Samaritaanse, die zegt: „Ik weet, dat de Messias zal komen, die Christus genoemd wordt; wanneer Hij komt zal Hij ons alles verkondigen.“ Maar met dit weten stelden zij zich niet te weer. Zij verbonden het met wat Jezus zei,

en openden zo de deur voor Hem, die Hij binnenging om bij hen te wonen, (14 : 23).

Maar het 'wij weten' van de joodse theologie stond mensen als Nicodemus in de weg. Dat zie je vooral in hfst. 9, de geschiedenis van de blindgeborene, waarin de officiële kerkleiding ook herhaaldelijk zegt: wij weten, wij weten, maar aan het eind van Jezus te horen krijgt: „indien gij blind waart, zoudt gij geen zonden hebben, maar nu gij zegt: wij zien — blijft uw zonde.“ (9 : 41). Jezus komt bij de joodse kerkleiders niet binnen.

Zo vergelijk ik dus die twee gesprekken uit Joh. 3 en Joh. 4 met elkaar. Ze vormen samen een tweeluik. En uit deze vergelijking ga ik nu een forse conclusie trekken. Ik hoop het voorzichtig te doen, vragenderwijs, maar de conclusie is er niet minder fors om. Is het wel juist, zo wil ik vragen, het bekende spreken van de Here tot Nicodemus over de wedergeboorte tot een passe-partout te maken, zoals in bepaalde kringen van het nederlandse protestantisme steeds gedaan is? Tot een passe-partout, dat wil zeggen, tot iets, dat bij elke gelegenheid onveranderlijk gezegd moet worden. Die bekende woorden dus uit Joh. 3: „Voorwaar, voorwaar Ik zeg u: tenzij iemand wederom geboren wordt, kan hij het koninkrijk Gods niet zien.“ — zijn die niet te vaak

IN DIT NUMMER

Pagina 73

Drs H. de Jong,
„Ik, die met u spreek“

Pagina 74

Ds H. Smit,
Vernieuwing in de moderne
theologie

Pagina 75

Ds J. Vonkeman,
Iets over zendingsprediking
in Afrika (4 - slot)

Pagina 76

D. W. L. Milo,
Van stethoscoop tot gutsbeitel

Pagina 77

Prof. C. Veenhof,
„Gezangen“

Pagina 79

Voor de jeugd

¹⁾ Door verschillende sprekers reeds gehouden en nog te houden voor de E.O.-microfoon.

uit dit gesprek losgesneden en in elke situatie elke geloofscandidaat voor de voeten gegooid? Het valt toch op, dat de Here dit wel tegen Nicodemus en niet tegen de Samaritaanse vrouw heeft gezegd.

Had deze laatste de wedergeboorte dan niet nodig? Zeker wel. Wat Jezus tot Nicodemus zegt, is algemeen genoeg: Tenzij iemand wederom geboren wordt... Tenzij iemand, wie hij ook zij. Ik ben stellig van mening, dat dit ook voor de Samaritaanse gegolden heeft. Maar de vraag die ik nu stel is deze: moet deze wedergeboorte en haar noodzakelijkheid altijd op dezelfde wijze gepredikt worden als het tot Nicodemus gebeurd is, te weten: in een haast dreigende vooropstelling? Of is deze vorm door de gespreks-situatie bepaald geweest? Ik meen dat dit laatste het geval is. Dit woord was antwoord van de Here aan iemand, die Hem met zelfbewuste vooringenomenheid benaderde. Hem waarschuwt Jezus: zó zul je niets zien, van Mij niet en van het koninkrijk niet. Maar als Jezus die bevangenheid niet aantreft, gaat Hij op een heel andere wijze te werk, zoals zijn gesprek met de Samaritaanse bewijst.

Zeker, ook voor haar hangt Hij de ruif tamelijk hoog met Zijn diepzinnige woorden over het water des levens. Hij laat de vrouw echt tegen steiltlen opklaarten. Het is bepaald geen zoetsappig gesprek. Maar de cruheid van Joh. 3 ontbreekt.

De cruheid, waarmee de Here Nicodemus heeft willen wakker schudden. Nicodemus, die neerbuigend Jezus wil binnenlaten in zijn theologische wereld, waar de Here zowaar ook nog een erezetel krijgt aangeboden. En Jezus die dan aan het gesprek een wending van 180° geeft en stelt: de vraag is niet, hoe Ik in jouw wereld pas, maar of jij in Gods koninkrijk binnengaat.

Als we deze cruheid, die in Joh. 3 heilzaam is, algemeen gaan maken en op iedereen gaan toepassen vrees ik dat wij gesprekken als van Jezus met de Samaritaanse bij voorbaat onmogelijk maken. We gooien dan deuren dicht, die ook vandaag openstaan, al is het ook maar op een kier. Want nog eens, deze Samaritaanse mag dan naar de maatstaven van die tijd door een drieboudige barrière van Jezus gescheiden zijn geweest: zij was Samaritaan tegenover Hem als Jood, zij was vrouw tegenover Hem als man en zij was een zondares tegenover Hem als rechtvaardige — toch kwam Jezus tamelijk gemakkelijk bij haar binnen, omdat zij onbevangen was.

Zo geloof ik, dat er voor de kerk vandaag ook verrassende open deuren zijn, al is de gemeente door vele barrières van de wereld om haar heen gescheiden in de ogen der mensen. Alleen, de kerk moet dan voor die contacten en gesprekken dat zware geslacht van Joh. 3 eens thuis durven laten. Laten ze dat liever in stelling brengen tegen kerkelijke bevan-

genheid en theologische vooringenomenheid. Want die zijn nog al eens geneigd de wedergeboorte te vergeten of onnodig te vinden. Maar waar belangstelling is en een luisterend oor, daar hoeft die wedergeboorte niet zo nadrukkelijk vooropgesteld te worden. Achteraf blijkt dan wel, hoe God ook bij zulken met zijn wederbarende genade is bezig geweest.

Samengevat: Joh. 4, de geschiedenis van de zelfopenbaring van de Here aan de samaritaanse vrouw, wint aan rijkdom, als we een ver-

gelijking maken met Joh. 3, Jezus' gesprek met Nicodemus. De heerlijke woorden: Ik die met u spreek, ben het, die we zo pijnlijk missen in Jezus' gesprek met de kerkelijke hoogwaardigheidsbekleder Nicodemus, die woorden klinken hier in Jezus' gesprek met een halve heidin. Vreemd genoeg is de kerk soms meer toe aan wedergeboorte dan de wereld, die buiten of half buiten het evangelie staat. Soms is voor het evangelie de kerk een muur en de wereld een deur.

we toevoeging aan het ene Christus-gebeuren. Elke generatie ontvangt de reeds verrijkte boodschap en voegt er vanuit de eigen leef- en denkpatronen iets aan toe, wanneer zij de boodschap weer aan de volgende generatie overlevert. Zo is er eigenlijk geen sprake meer van Christus en zijn gemeente. Neen, de gemeente van nu is de voortzetting van het ene Christus-gebeuren, dat door Jezus van Nazareth is ontketend en dat door ons als de laatste ontvangers aan de volgende generatie wordt overgeleverd. Als ontvangers staan we tegenover de Christus, als doorgevers nemen we aan Hem déél en staan wij aan zijn kant (denk aan het sneeuwbalvoorbeeld). Wij zijn ontvangers van Gods openbaring, maar als doorgevers zijn wij ook weer organen van die openbaring. „Wij in Hem en Hij in ons!” — een gewaardeerd thema. Maar waar is het geloof IN Hem gebleven? Waar is de Christus in Wie we zouden kunnen geloven? Wie de vernieuwing van de moderne theologie niet kan meemaken (wat naar ik vast geloof alleen maar gelukkig is), die staat hier voor een „gat” in de preek dat hem in verbijstering brengt.

Maar in de moderne schematiek is eigenlijk niets normaler dan dat Jezus van Nazareth over de eeuwen heen aan de prediker van nu een gegeven aanreikt, dat deze dan „verrijkt” met zijn eigentijdse politieke- en maatschappelijke beschouwingen als bóódschap des Heren aan de gemeente doorgeeft om vervolgens de preek te besluiten.

Volgens de orthodoxe hoorder is Jezus Christus er helemaal uit. Volgens het moderne schema zit de Christus er helemaal in! Men moet hier ook durven konstaten, dat de spraak verward is en niet eindeloos in een niet-begrijpende verbijstering blijven steken!

■ Kleine samenvatting

Ik zou het tot nu toe gezegde even kort willen samenvatten. Als kenmerkende verschijnselen van de vernieuwing, die ik in haar extreme vorm heb willen beschrijven, zou ik willen noemen:

1. **Vervaging van de grens** tussen Christus en zijn gemeente. Wij nemen vandaag deel aan het grote Christus-gebeuren dat eenmaal door Jezus van Nazareth is ontketend.

2. **Vervaging van het geloof** in Christus. Christus is in feite niet identiek met Jezus van Nazareth. Waar is Hij in Wie we moeten geloven? Is geloof in Hem niet tevens zelfvertrouwen?

3. **Vervaging van de openbaring** Gods. Wij nemen actief deel aan het Christusgebeuren de eeuwen

H. SMIT — BARENDRECHT

Vernieuwing in de moderne theologie

Verleden maal hebben we stilgestaan bij de verbijstering die vele christenen bij het luisteren naar de preek overvalt. Een verbijstering die ontstaat wanneer ze moeten ervaren, dat Jezus hun een tekst, een gedachte, aanreikt om vervolgens eigenlijk zelf terug te treden. Hij zelf is bij de verwerking van het gezegde in feite overbodig. Wij realiseren het koninkrijk en de gerechtigheid. En de weg is zo uitgestippeld dat net gelóóf in Hem een overbodige luxe gaat lijken.

Hoe is dat mogelijk? Hoe kan het komen tot een christendom waarin de Christus zelf op de achtergrond komt te staan? We moeten hier, dacht ik, oog hebben voor één van de merkwaardige vernieuwingen in de moderne theologie. Zelfs een moderne theologie kent nog het vernieuwingsverschijnsel!

■ De historische Jezus en de Christus van de evangeliën

Zoals we weten maakte de moderne theologie onderscheid tussen Jezus van Nazareth en wat de christelijke gemeente van Hem gemaakt zou hebben. Jezus heeft ongetwijfeld een geweldig diepe indruk gemaakt op zijn volgelingen. En daaruit is het te verklaren dat Hij in de evangeliën zulk een wonderlijke gestalte wordt, ja, dat Hij zelfs vergóddelijkt wordt. Eerst was er de diepe indruk; toen de overtuiging dat Jezus niet in de dood kon blijven — het opstandingsgeloof; vanuit dat opstandingsgeloof is het maar een korte weg naar de Thomas-belijdenis „Mijn Here en mijn God!”. Zo heeft Jezus van Nazareth volgens de modernen een enorme schaalvergroting ondergaan, hoe groot zijn echte historische betekenis dan ook geweest mag zijn. En vanuit deze gedachte ging men dan op zoek naar de juiste maat-

Kerkelijk Leven

staven en gegevens om de historische Jezus uit de enorme overbloeseming van de evangeliën te „rekonstrueren”. Wat kon men nog als historisch beschouwen en wat niet meer? Het onderscheid werd een scherpe tegenstelling! Op zoek naar de historische Jezus!

■ Vernieuwing

Daarin is nu een grote kentering gekomen die zich meer en meer doorzet. Deze kentering betekent niet, dat men principieel anders denkt over het onderscheid tussen de historische Jezus en de Christus van de evangeliën. Dat in geen geval. Maar men verwijt de vorige generatie wel vaak, dat ze in feite nog bij zulke „orthodoxe” criteria is blijven hangen: een typisch historisch-feitelijk waarheidsbegrip en — daarmee verband houdend — een concentratie van de belangstelling op de ene persoon van Jezus! Is dat in werkelijkheid niet zinloos?

Als een sneeuwballetje van de bergtop rolt, dan zal het een grote kracht uitoefenen op de sneeuw die het onderweg tegenkomt. En omgekeerd zal de sneeuw op die weg er telkens weer iets aan toevoegen! Als dan tenslotte de lawine neerstort in het dal, dan heeft toch niemand zin het oorspronkelijke sneeuwballetje te rekonstrueren! Het is één gebeuren geworden — één lawine. Zo is het ook met het Christus-gebeuren. De werking van Jezus is zo wonderlijk groot geweest, dat Hij bij zijn volgelingen het geloof aan de koningsheerschappij van de dood gebróken heeft. Dat is zijn uitwerking; dat is tegelijk een nieu-

door. We zijn daarbij niet alleen ontvangers maar ook organen van de openbaring, waarbij onze eigentijdse politieke en maatschappelijke ideologieën als toeleveringsbedrijven welkom zijn — Een ver-subjektivering en verhorizontalisering van het openbaringsbegrip!

4. **Verschraling** van het geloofsleven tot een verhorizontaliseerde „heiligmaking”. Uiteindelijk worden we na de preek als „doe-het-zelvers” de wereld ingestuurd. „In Christus' kracht” en „in eigen kracht” zijn niet meer helder te onderscheiden.

■ Slotopmerking

Zou iedere vlotte moderne predikant nu ook in die theologische zin van het woord modern zijn?

J. VONKEMAN — RICHMOND, ZUID-AFRIKA

Iets over zendingsprediking in Afrika

(4 - slot)

■ Gemeenschap en verbond

In vorige artikelen hebben we gezien hoe in Afrika de gemeenschap dikwijls een goddelijk accent ontvangt. Hier zit dan ook de moeite van vele jonge Christenen die de moed niet hebben om, waar dat van hen gevraagd wordt, in eigen christelijke verantwoordelijkheid desnoods tegen de gemeenschap in te handelen. Dit gemeenschaps-denken ontnemt een mens dan ook dikwijls alle initiatief. Maar tegenover ons westerse individualisme ziet het vaak scherper de samenhang van 't menselijk geslacht. Is de erfzonde voor ons een onverteerbare brok die op catechisaties bergen vragen oproept, in een Bantoe-kerk is dat zomaar duidelijk. Als vaststaat dat Adam onze voorvader is en in zonde viel, dan spreekt het vanzelf dat wij ook met en in hem schuldig zijn tegenover God. Je treft dan ook in Bantoe-kerken soms een gemeenschapsleven aan dat ons die van het Westen zijn vreemd is en tot jaloersheid moest verwekken. De geweldige bijbelse gedachte dat God met de mens in gemeenschap treedt, een verbond opricht en Zich een volk verwerft, doet de individualistische Westerling eerder vreemd aan dan de Afrikaan. Het is zeer te betreuren dat een bepaald type prediking van het Westen met een nadruk buiten alle bijbelse proporties op de individuele verantwoordelijkheid, seculariserend werkt in Afrika; de gezinsgemeenschap wordt opgebou-

Zou elke preker, die de wereld-problematiek in de preek breed vermeldt, deze moderne theologische omscholing hebben meege-maakt? Dat mag en wil ik helemaal niet beweren. Maar men kan wel in argeloosheid komen waar men niet wil zijn. In een zucht naar aktualisering kan men toch dat „gat” in de preek laten vallen, waar de rechtzinnige hoorder terecht verbijsterd over is. Maar ook die hoorder zou iets nieuws en iets aktueels kunnen eisen, omdat hij de evangelieboodschap „zo langzamerhand wel kent”. Weinigen zullen de vernieuwd-moderne achtergrond hebben. Maar je kunt daar terecht komen. Dan zie je het „gat” in de preek niet meer. En zo kun je komen tot een vernieuwd-moderne ijver zonder christelijk verstand.

ken in een aantal individuen die elk voor zichzelf verantwoorde-lijk zijn en niet voor elkaar. Een vertekend beeld van wat de Bijbel beoogt is het resultaat. Niet een gemeenschapsarm samenzijn van individuen maar een tot elkaar willend behorend volk van God. Wel geeft de zendingsprediking een gezonde hervorming van het afrikaanse gemeenschapsbegrip. Gaat de mens als persoon onder in de gemeenschap inclusief zijn verantwoordelijkheid, de prediking van het verbond haalt hem er niet uit maar brengt hem naar voren als lid van de gemeenschap met eigen taak en verantwoordelijkheid in de gemeenschap. Prediking van het Evangelie en modern politiek leiderschap in Afrika hebben wel iets met elkaar te maken. Heeft de westerse kerk wel het één en ander te leren van wat gemeenschap is, de afrikaanse kerk moet niet vergeten wat persoonlijk verantwoordelijkheid is.

■ ...geduld is zulk een schone zaak...

Het zal iemand, die de moeite nam mij tot hiertoe te volgen, niet verbazen van mij te vernemen dat je jarenlang kunt preken zonder dat iemand ooit hoorde. Wanneer je als zendingsarbeider je niet bekommert om de typische problemen van de Afrikaan als vrees om betoverd te worden, de veeleisende voorvadergeesten, de aarzeling om jezelf bloot te geven in de gemeenschap, het stigma van onvruchtbaarheid en wat niet al, en wanneer je je als prediker niet voortdurend afvraagt wat dat

Pastorale notities

Bijbelwoorden niet als wiskundige stellingen hanteren

Als de Here in de bijbel zich aan ons openbaart, wie Hij is en hoe Hij van ons gediend wil zijn, moeten we oppassen dat we zijn woorden en beloften niet gebruiken als wiskundige formules en stellingen, waaraan we Hem nu voor altijd en in alles binden mogen. De Here houdt getrouw zijn woord. Maar Hij is niet gebonden aan onze opvattingen en toepassingen van zijn woord. In Psalm 50 : 15 zegt God: 'Roep Mij aan in de dag der benauwdheid en (in die weg) zal Ik u uit-helpen en u zult (op deze wijze) Mij eren (de eer voor de verlossing geven)'. Als wij deze uitspraak tot een absolute stelling gaan maken in deze zin: De Here zegt: roep Mij aan en dan help Ik u uit — dus nu mag ik de Here daarom bidden altijd en in alle omstandigheden, en ongetwijfeld van de uitredding verzekerd zijn — dan misbruik ik de bijbel en versta ik het belofte-woord niet meer in zijn verband en bedoeling.

Dat is maar een enkel voorbeeld van niet gehoorzaam luisterend verstaan van wat de Here met een Schriftwoord ons bedoelt te zeggen. We zouden dit met nog vele andere voorbeelden kunnen vermenigvuldigen. B.v. 'Bidt en ge zult ontvangen'. 'Bidt en u zal gegeven worden'. Wie daaruit afleidt dat elk gebed om genezing, als het maar in het geloof geschiedt, beslist en zeker verhooring vindt, en dat een niet verhoord gebed daarom geen geloofs-gebed is geweest. Wie zo redeneert verstaat zijn bijbel niet recht. Een zieke moet weten dat de Here onze levensomstandigheden leidt. Hij doet in ons leven in de midde-lijke weg alles komen naar zijn welbehagen. Zó, dat gezondheid en ziekte en alle dingen voor dege-nen die God liefhebben zullen medewerken ten goede. Deze genade en zekerheid, dat geloof, moet ons in dagen van tegenspoed en ziekte genoeg zijn. Zoals de Here dit ook aan de apostel Paulus te verstaan gaf, toen deze tot driemaal toe gebeden had om de wegname van zijn 'doorn in het vlees' (2 Kor. 12 : 7-9). We zullen elkander blijvend moeten waarschuwen tegen het ab-solutistisch verstaan van bijbel-plaatsen in de zin van: Je moet geloven wat er staat! Hierdoor hebben al vele argelozen in hun geloof schipbreuk geleden.

B. Telder, Bilthoven

Bantoe-oor nu precies opvangt, omdat de misverstanden immers zoveel kunnen zijn, dan kun je makkelijk bijbelverhalen vertellen met vele toepassingen zonder tolk, maar zonder dat de hoorder ooit dóórheeft dat Jezus Christus de Bantoe-Heer en Broeder wil zijn in al die problemen waarvan wij geen notie hebben. Laten we het niet vergeten: de Heilige Geest verricht geen hoorwonder; het aansluiten van het Bantoe-oor op de golflengte van het Evangelie is een moeizaam, tijdrovend en geduldveragend werk. En dat is ons werk! Pas wanneer gehóórd wordt mag de prediker aan de kant gaan staan en zeggen: Heilige Geest, wilt U het wonder van bekering nu werken alstufliet. Het thuisfront moet dan ook niet ongeduldig op 'resultaten' zitten wachten: evenmin mag de zendingsarbeider zich laten verleiden om te gauw verhalen te schrijven over Afrikanen die de Here Jezus aannamen; al te spoedig zou immers het vervolg geschreven moeten worden namelijk dat zij nu de Here Jezus verlaten hebben, terwijl in werkelijkheid nog geen confrontatie met het Evangelie had plaatsgevonden. Zendelingen gaan hier lang niet vrijuit — tenminste ikzelf niet. Er zou hier in de marge van ons onderwerp het een en ander gezegd kunnen worden over de moeilijke vraag van de verhouding van

zendingsprediking en de opkomst van de honderden zwarte secten in Afrika. Men late zich hier niet te snel imponeren door één bepaald antwoord als door Sundkler indertijd gegeven, namelijk de rassenverhouding in zuidelijk Afrika. Ons onderwerp van de zendingsprediking heeft er ook het één en ander mee te maken. Vele zwarte buitenstaanders wier heidense overtuigingen het in 1975 ook maar zwaar te verduren hebben, wenden zich met een hart vol hoop tot de kerk maar voelen zich schijnbaar niet aangesproken en richten zich nu tot één of andere secte die op het smalle randje van Christendom en heidendom balanciert. Ook zouden kanttekeningen gemaakt kunnen worden over de wenselijkheid zolang mogelijk het zendingswerk te blijven dienen. Een zendeling die er na een paar jaar weer vandoor gaat — maar wat weet ik van barre omstandigheden? — kan nauwelijks toekomen aan relevante prediking.

■ Naar een eigen kerkelijk leven

Een zendeling dient zichzelf zo gauw mogelijk de deur uit te werken. Hij behoort steeds in het oog te houden dat zijn aanwezigheid

Vervolg op pag. 76

D. W. L. MILO — VIERHOUTEN

Van stethoscoop tot gutsbeitel

Misschien hebt u Koos al eens gezien: de dokter, die beeldhouwer geworden is? Maar u moet van gewest tot gewest zoeken, om hem te vinden. Hoog in het barre Noorden, tussen boerenarbeiders en wadlopers, in een piepklein dorpje woont hij. Tussen zijn schilderijen en houten beelden, in een serene sfeer van kerkelijke kunst. Incognito, zonder achternaam, ergens achter een molen; zelfs zijn huisnummer maakt het zoeken moeilijk.

Maar hebt u hem eenmaal gevonden, dan is hij een vriendelijke evenwichtige zestiger, die u geduldig ontvangt en u alle tijd geeft om iets van zijn werk — en daarachter iets van Gods blijde boodschap — te zien en te horen. Een zachte stem, zachte ogen, een zachte volle baard; een Johannes-figuur. Inclusief de Boanerges, de dondersteen. Een fel levende maar beheerste man, die gewoon zichzelf is; met fouten en deugden, met gebreken en talenten, met zonden en zegeningen.

Hij was huisarts, als zijn vader. Kreeg al jong een hartinfarct, als zijn vader. Maar — in tegenstelling tot zijn vader, die er jong aan overleed — veranderde hij zijn levenspatroon. Hij liet zijn jachtige praktijk varen, trok naar het Groningse dorpje van zijn grootmoeder, besteedt daar zijn leven in eigen tempo en wijdt zich aan zijn evangelische roeping: maakt kerkbeelden. Had met zijn stethoscoop vele mensen het hart beluisterd; toont nu met zijn gutsbeitel het hart achter de gezichten van bijbelheiligen. Gewone mensenharten als van u en mij.

Met zijn handen beeldt hij levenswijsheid, beeldt hij het Evangelie uit. Neem nu de apostelen bijvoorbeeld: u herkent ze allen, niet alleen uit hun attributen — maar uit hun gezicht, hun handen, hun ogen, hun karakter. Thomas met zijn wijze mondje en zijn opvallende duim: die zullen ze geen onzin wijsmaken. Petrus met de haan en de sleutels, het omgekeerde kruis en de icoon: de heilige zondaar, de vrijgesproken verrader. Nathanael: de sympathieke jonge man, die uit Nazareth nooit iets goed heeft zien komen. Filippus met twee paarden: zijn naam zegt het al want filo is vriend en hippos is paard.

En dan vader Jacob na de worsteling aan de Jabbok: zijn gezicht vol vrede maar de hand op de pijnlijke heup. Uit een grote, vers geschilderde essenstam zal nu Augustinus worden gebeiteld. Een stam met vijf spruitstukken. Geen mijter (je weet nooit wat daar onder schuilt) maar wel een kerkstam, die in vijf takken uitloopt. Vijf is een belangrijke

getal: Koos denkt aan de vijf broden. Augustinus krijgt ook vissen, wier staarten in vlammen uitlopen. En hij heeft blote voeten, want ook een kerkvader staat op heilige grond.

De meeste beelden zijn vierzijdig. Dit omdat hij meest molenbalken gebruikt, honderden jaren oud eikenhout. Hij woont immers achter de molen? Nu, daar komen na elke restauratie afvalstukken terecht: balken, assen, kalven. Alles kan gebruikt worden voor de blijde boodschap — als het maar eerlijk hout is. Er wordt geen boom in het dorp geveld of de dokter wordt er bij gehaald. Vond hij daar toch een echte Christuskop, praktisch in de gracht van een boeren erf staan! Zegt hij tegen de eigenares: mevrouw, zag je niet dat Christus daar in de gracht staat? Zegt ze: nooit op gelet, hak hem maar om. Wel, Koos nam de boom mee, hakte en zweette, beitelde en streefde... en nu herkent u de Man van smarten. Het beeld heet: Christus-uit-de-gracht.

Als hij hakt vindt de beitel zelf zijn weg. Knoesten en scheuren, kerven en jaarringen — ze nemen zelf hun functie aan. De mens komt er ook niet zonder kleerscheuren af, nietwaar. Een gebroken neus? Ja, zo is het leven. Een groot gat in een stam is nu de treurige mond geworden van iemand, die roept in een woestijn. Een lange krimpscheur blijkt de zoom van een kled te zijn: uit het tekort ontstaat rijkdom. De flarden van een weerbarstige Japanse kers zijn het materiaal, waardoor de vrouw van Lot een zoutpilaar schijnt te zijn.

Koos vond een „kalf”, zo'n eiken balk die het gewicht van molenas en wieken heeft gedragen; bijna 10.000 kilogram en dat enkele eeuwen lang misschien. Zo'n hout is bij uitstek geschikt, om als materiaal te dienen voor het Lam, dat de zonden der wereld wegdraagt. Daar zijn de houten tanden uit de tandwielen: zó gesleten, dat het hout er om vraagt, voor een tijdsbeeld gebruikt te worden. De tand des tijds: gaande en komende geslachten; pantha rei, alles slijt, alles komt om weg te gaan, alle vlees is als gras. Alleen het Woord blijft bestaan. Dat overleeft alles en allen.

Daar staat een boom met twee machtige armen; als een mens, een profeet. Oude en nieuwe testament zijn op de beide zijden gesymboliseerd. Aan de ene kant amandelknoppen, bloesems, druiven en een zevenarmige kandelaar. Aan de andere zijde: vissen, broden, een kruis en alweer de kandelaars. Jawel, want de tempellampen zijn dezelfde als die uit de Openbaring. De beitel vindt zelf zijn weg door het taaie hout. Daar is geen fantasie bij nodig. Maar Koos heeft wel altijd „het Bouk d'r bie”. Dat wijst hem de weg.

—0—

Vanaf onze binnenkomst staat de dokter met een klein beeldje in de handen. Het is eigenlijk een kandelaar: draagt een kaars. Het stelt iemand voor: een vriendelijk, maar gewond en beschadigd gelaat. De

Vervolg van pag. 75

Iets over zendingsprediking in Afrika

onder het vreemde volk een noodzakelijk kwaad is. De beste preken kunnen niet door hem gehouden worden want hoezeer hij de vreemde Bantotalen ook beheerst, hoeveel hij ook weet van de mensen onder wie hij mag werken, voelen als een Bantoe voelt kan hij nooit. Je kunt op zijn best raden naar wat het is onder de klem te zitten van voorvadergeesten; je kunt als zendeling heel wat vertellen over de heimelijk uitgesproken vervloeking van de boze tovenaars maar de bedreiging ervan voelen, dat kun je niet. Daarom kan een man van het eigen volk de pijn van het Evangelie ook beter richten dan de buitenstaander. De zendeling zij zich dat steeds bewust. Zijn werk moet

eens aflopen. Hoewel politieke overwegingen in het Koninkrijk het laatste woord niet mogen hebben, hebben ze een stem, en zeker in het woelige zuidelijke Afrika. De Nederlander roep hier niet te hard. Hoe lang zou in een Nederlandse gemeente een Marokkaanse gastprediker onbelemmerd kunnen werken?

De beste dienst die de oude kerk aan de jonge kan leveren, is het opleiden van inheemse predikers. Natuurlijk begint de zending daarmee niet. De zendeling begint — hoe zou het anders kunnen? — met het bijelkaar brengen van schapen voor de Here Jezus, met veldwerk dus. Na verloop van tijd heeft hij zijn medewerkers gekregen, doet een stapje terug uit dat veldwerk en concentreert zich meer en meer op de toerusting van die medewerkers opdat deze het Evangeliewerk voor hun rekening nemen hetzij als ouderlingen hetzij als vrouwenleiders hetzij als evangelisten of hoe dan ook. Het doel moet immers dit zijn: de opbouw van het lichaam van Christus (Ef. 4) onder die bepaalde stam of dat bepaalde volk. De stei-

ger — en dat is de zendeling — moet eens worden weggenomen. Wanneer? In het Koninkrijk kijken we niet voortdurend op de kalender — dat deden ze in Thessalonica maar werden ook behoorlijk vermaand — liever wachten we op Gods tijd.

Niet onredelijk is echter de vraag: heeft de zendingsprediking van onze Kamper zending al zoverre vrucht gedragen dat we al aan die toerusting van medewerkers toe zijn? Als antwoord diene het volgende: in de eerste plaats moeten we beseffen dat onze Kamper zending nog maar een baby is. We mogen dan nu 3 zendelingen onder de Zoeloes aan het werk hebben, maar het is pas een jaar of 16 dat we begonnen zijn.

Op gevaar af voor dramatisch te worden versleten zeg ik toch maar: wat is zo'n paar jaar met Christus na een twintig eeuwen zonder Hem? In de tweede plaats mag ik de voortgang aflezen aan de verschillende situaties op het zendingsveld tijdens mijn 3 verloven. Pas nu ik voor de 3e maal met verlof in Nederland ben, ben ik me van die ontwikkeling be-

wust. Toen ik in 1963 voor de eerste maal met verlof was, moest vrijwel elke dienst door mijn blanke kollega, toen ds M. R. v. d. Berg, worden waargenomen. Medewerkers waren er eigenlijk niet. In 1969 nam mijn kollega ds A. H. Reitsema 'mijn' kerken in zijn preekschema op en deed de speciale huisbezoeken. Er waren toen zeker medewerkers, maar de blanke hield een oogje in het zeil. Nu ik voor de derde maal in Nederland ben, is er geen van mijn blanke kollega's die in 'mijn' kerken preekt, huisbezoeken doet of catechisaties waarneemt. Onze zwarte broeders verzorgen dat alles.

Als ik straks terugga naar Zoeloland zal ik mij voor een zeer groot deel — naar besluit van de zending kerk en de steunbiedende kerken — moeten toelagen op de toerusting van de verschillende medewerkers, hun aantal proberen te vergroten en het veldwerk meer en meer aan anderen overlaten. Want op den duur zal het woord 'zending' helemaal uit het woord in het opschrift boven deze artikelen — zendingsprediking — moeten verdwijnen.

Man van smarten, met kruis en doornenkroon! Nederig, half zo groot als de apostelen: bereid hun de voeten te wassen. Maar in staat om alle andere kandelaars aan te steken. Onder het spreken gaat dat beeldje mee, ook naar de schilderijen en akwarellen, boven. De handen strelen het soms; de grote sterke handen houden het eerbiedig vast. En bij ons vertrek wordt het weer op zijn plaats gezet: op de werkbank, vooraan, vlak bij de hand, altijd bereid mee te gaan.

In het laatste beeld ziet u een vrouw. Een deerniswekkende figuur, gewond, ontluisterd, gekerfd, beschadigd. Koos citeert uit Jesaja 1, over de dochter Sion, die er na alle zonde en ongerechtigheid bijstaat als een waakhutje uit een komkommerveld. En toch is Gods genade aan de dochter Sion te zien: een groot gat in haar borst heeft de vorm van een mensenhart gekregen. God wil in haar wonen en heeft haar stenen hart weggenomen. Er is een overblijfsel, zegt het beeld.

Zo spreken alle beelden tot ons als „boeken der leken”. Ze verhalen van zondige mensen, van leed, ziekte, wonden, lidtekens. En ze verhalen van de Heiland, de grote Heelmeester, die Gods schepping niet wegspoelt — maar alle dingen nieuw maakt.

De dokter leeft intens, maar beheerst, gedreven door zijn roeping. Hij telt zijn dagen en heeft een wijs hart gekregen. Door zijn kwaal kwam hij voor de keus te staan: zijn laatste jaren opteren als arts — dan wel zijn dagen uitkopen als evangelist. Hij maakte van zijn nood een deugd. Een oude kroepketel en een microscoop geven nog symbolisch de vroegere staat des levens aan. Maar zelfs de stethoscoop is verdwenen.

Hij werkt mee aan evenementen van licht, geluid, Evangelie en beeldende kunst. Alleen met kunstenaars van klasse — geen elektronische toestanden en kitsch. In de Groningse kerkjes, met orgels van Schnitger en Hinsch (betekent Schnitger ook niet beeldhouwer?), exposeert hij. Soms levert hij een kerkbeeld op bestelling, in binnen- en buitenland. Zo'n bestelling gaat volgens een mondeling en vrijblijvend contract: de kerk is niet verplicht het af te nemen en de dokter niet verplicht het te leveren.

Was daar onlangs zo'n expositie. De opperwachmeester uit zijn dorp bespeelde het orgel. Mensen kwamen binnenlopen. Er was een rondleiding. Een zelfbewuste kerkvoogd informeerde: moet ik hier niet iets bij spreken? Hoeft niet, zei de dokter. En de opper kwam van de orgelbank, stapte naar voren en sprak: dames en heren, nu lijkt het me de tijd dat u op de stoelen hier komt zitten. Koos gaat u een verhaal vertellen.

En Koos verhaalt; iedere keer dat hij de kans krijgt. Of ieder open staat voor de achtergrond van zijn kunst? Ach, natuurlijk niet. Er zijn contacten gelegd met kerken en groepen, die Koos langzaam afgekoppeld heeft. Hij merkte, dat ze hem niet verstonden: zijn zegen kwam op zijn

hoofd terug. Dan zoekt hij andere kansen.

Niet om de commercie. Niet om de publiciteit. Niet om de eer, de volksgunst, het artistieke zelfbewustzijn of de vraag naar erkenning. Koos is autodidact, heeft geen naam te verliezen al weet hij uiterst nauwkeurig wat mooi en lelijk is. Maar hij maakt gewoon van de nood een deugd en verder geen drukte. Luisterde voorheen met de stethoscoop aan mensenharten. Dat werd hem te zwaar. Cureert nu met het Evangelie gewonde mensenharten. Dat is een zoete opgave.

Hij leeft van niet-vergiftigd voedsel, verbouwt met zijn vrienden schone gewassen, krijgt bijzondere medewerking van „Wageningen”, ademt zuivere lucht, leeft ver van fabrieken, rookt niet en laat niet roken. Zo is zijn leven getekend: een matig mens, zijn vrijheid waard.

Op een van zijn schilderijen toont hij de vrouw — eigenlijk twee vrouwen. De goede vrouw aan de ene kant; een vuist is er voor gehouden: daar wil je voor werken en vechten desnoods. De slechte vrouw aan de andere kant; een opgestoken vinger erbij: die laat zich met een natte vinger lijmen. Zo, die keus is duidelijk.

Ja, nog eenmaal een liederlijke vrouw. Ze is niets dan blote zinnelijkheid, zonder iets aantrekkelijks. Zo'n Isebel-figuur. Kijk, zegt hij, met haar enorme achtersteven (meer heeft het mens niet) heb ik haar zo op de dijk gezet, dat ze er nooit meer afkomt. Maar intussen is ze aan de dijk gezet.

Zo is zijn levensstijl. Simpel en oprecht, maar met een diepe zin. Menselijk en begrijpend. Zelf strijdend tegen alles, wat voor hem zonde is; maar tegelijk begrijpend de zwakheden van anderen, die ook maar mensen zijn. Hij weet wat er te koop is aan verleiding, drugs, drank, zelfvernietiging, wanhoop, angst. Maar hij zet zijn ervaringen om in beelden. Vijf Basken onlangs doodgeschoten om hun vrijheidszin? Kijk, toen heeft Koos hier vijf kaarsen aangebracht; zo heeft hij ze gewroken. Een aardbeving in Guatemala, waar hij niets aan kan doen? Dan neemt hij het hardste hout en de zwaarste hamer en... hervindt zijn geloof, al werkende.

Hij laat muziek horen tijdens de rondleiding: goede koormuziek van Gooi en Sticht. En daar liggen platen van Strawinsky, Ravel, Mahler. Ach, die Mahler — kijk dit schilderij: twee tortelduiven, dat zijn de Mahlers, want hij is zijn vrouw levenslang trouw gebleven; en dat meisje, dat is hun jong gestorven dochttertje; en verder drie pauken, want wat is Mahler zonder pauken? En betekent Mahler niet schilder?

We vinden hem een benijdenswaardig talent en een rijk man. Maar hij antwoordt: wat heb ik, dat ik niet heb ontvangen? Nee mensen, je hoeft niet te bedanken. Denkt er maar eens over na. Een goede zondag gewenst en voorzichtig op de weg!

C. VEENHOF — KAMPEN

„Gezangen”

Het is een bekend feit dat het voor een paar jaar verschenen „Liedboek” voor de kerken een enorme opgang gemaakt heeft in de kerkelijke wereld van ons land. De oplagen ervan hebben alle verwachtingen overtroffen. En in talloze kerken en scholen wordt daaruit getrouw „het lied van de week” gerepeteerd, gememoriiseerd en gezongen. Met verbazing kan men constateren dat het nogal wat eigenzinnige en recalcitrante moderne kerkvolk wat dit betreft uiterst volgzzaam is en zeer gedwee de weg in het Liedboek zoekt van de hand van „Hilversum”.

Het is met het oog hierop wel eens goed na te gaan hoe de gereformeerde kerken over het zingen van „gezangen” dachten.

Om maar met de deur in huis te vallen: ze hebben er nooit principiële bezwaar tegen gemaakt dat deze ook in de eredienst werden gezongen. En ze hebben ze ook van de aanvang af daarin gezongen. Zeker, op sobere wijze. De psalmen stonden onbetwist op de eerste plaats in de liturgie. Maar de gezangen kregen daarin toch ook een plekje.

Het is misschien wel goed daarover iets te zeggen.

☆☆☆

Zoals velen wel zullen weten werd door Marnix van St. Aldegonde in 1580 een prachtige psalmberijming aan de oude Nederlandse Geref. Kerken geschonken.

Marnix was een vroom man en een uitstekend kenner van de Hebreeuwse taal. Daarbij een dichter. Op verbluffend rake wijze heeft hij meestal het origineel in onze taal weergegeven. Het is ontzaglijk jammer dat zijn psalmen niet

in de kerken in gebruik zijn gekomen. De berijming van Datheen was gangbaar geworden in de oude kerken! En in de kerken verzet men de „oude palen” niet gauw.

Men lette er niet op dat Datheen zelf meermalen erkend had dat zijn berijmingen „hem schier als een ontijdige geboorte waren afgedrongen geweest, so dat hyse in vele plaatsen niet wel oversien en hadde, ende om de onervarenheit van de Hebreïsscher sprake, was gedwongen geweest sijne oversettinge uyt een ander oversettinge te maken, soo dat daer vele dingen waeren daerop wel behoorde naerder gelet te worden.”

En men gaf er ook niet om dat Datheen zelf ook „vrijmoedelijk seyde, dat hij grootelijks wenschede” dat de berijming van Marnix „in de gemeeynten Godes mochten worden aengenomen, als die met der Hebreïsscher waarheyt naerder over een quamen.”!

Maar, zoals gezegd, zelfs deze verklaringen van Datheen veranderden aan de zaak niet. Zijn rijmelarijen die „onder de gemoedsbewegingen van de beeldenstorm en de

hagepreek een indruk op het volk maakten, onvergetelijk en onuitbaar, was met het hart van het volk samengegroeid vóór dat enige prosodische of theologische kritiek zich kon laten gelden” en zo bleven die in gebruik.

Die van Marnix kwam niet aan het bod. Tot onvoorstelbare schade van de kerken!

Men vergeve mij deze uitweiding. Wat ik zeggen wilde is dit, dat aan Marnix' psalmberijming was toegevoegd „Het Boeck der Heylicke Schriftuerlicke Lof-Sangen” waarin hij 21 prachtige berijmingen publiceerde van fragmenten uit het Oude en Nieuwe Testament. Onder andere een prachtige versificatie van Jesaja 53 en Daniël 9.

Marnix droeg deze bundel op — ze verscheen reeds vóór zijn psalmberijming afzonderlijk — aan de weer onder de macht van Spanje gekomen „kettters” in de zuidelijke Nederlanden.

Met een ontroerend gedicht draagt hij deze bundel „Lof Sangen” aan die kerken op.

De eerste strophen ervan luiden zo:

U moet ick vrij getuygenise geven
Van mijne liefd end broederlick
gemoet,
Die buytens lants verstroyt zijt
ende verdreven
End' wel gerust leeft onder Gods
behoet.

Hoe cond' ick u, mijn Broeders,
oyt vergeten,
Daer wy doch zijn in eenen
stronck geplant?
Al zijn wy noch zo veer van een
geseten,
So can ons doch gescheyden zee
noch lant.

De opdracht telt maar liefst 58
strophes te zingen op de wijs van
Psalm 12. De laatste luidt zo:

Ontfanget dan dees heylige
Lofsangen,
End oeffent u daer inne dach
end nacht.
End siet dat ghy met hertelick
verlangen
End welgerust, op Christi koms
wacht.

Zo was er van de aanvang af in
de Nederlandse Gereformeerde
Kerken naast de bundel psalmen
ook een bundel „Lofzangen”. En
zoals bekend is heeft de synode
van Dordecht principieel het zin-
gen van gezangen in de kerkdien-
sten als geoorloofd verklaard.

☆☆☆

Rondom de Afscheiding ontstond
er veel rumoer over de „gezan-
gen”.

De Afscheidenen waren globaal
genomen tegen de in 1806 in de
Ned. Herv. Kerk ingevoerde Ge-
zangenbundel. En nog veel ster-
ker kantten zij zich tegen de door
de synode aan de kerken opgeleg-
de verplichting ze ook in elke
kerkdienst te laten zingen!

Dat ze de toen in gebruik zijnde
bundel afwezen was volkomen te-
recht. Want daarin kwam veel
voor dat de vertolking was van
het verburgerlijkte, moraliseren-
de, brave, oppervlakkige christen-
dom van die dagen.

Maar, al weer globaal genomen,
koesterden de Afscheidenen geen
principieel bezwaar tegen het zin-
gen van gezangen in de eredienst.
Zo stond het met mannen als
Brummelkamp, Van Velzen, Schol-
te, Gispén, Lindeboom.

Ik wil een paar uitspraken van
hen citeren.
In een Ned. Herv. Tijdschrift
„Stemmen voor Waerheid en Vre-
de” werd in 1866 een artikel —
het was ondertekend met het
pseudoniem Ramanah — een be-
schouwing, niet al te vriendelijk,
over de Gezangenstrijd onder de
Afscheidenen. Daarop werd ge-
reageerd door ds A. Brummel-
kamp, destijds een der docenten
van de Kamper Theologische
School. Hij schreef letterlijk: „Het
is niet het zingen van een gezang
dat ons bezwaart. Gelijk gij het
daar ter neer stelt, komt het voor,
alsof wij bezwaar hadden in het-
geen waartoe de Apostel ons in
Col. 3:16 nadrukkelijk opwekt, dat
de heiligen onder het oude en
nieuwe verbond steeds hebben ge-
daan en dat ook de Nederl. Kerk
steeds gedaan had. Neen, niet in
't zingen van een gezang hadden

Jaarvergadering „Opbouw”

Graag maken wij U alvast attent op de jaarvergadering van de
Gereformeerde Persvereniging „Opbouw”. Deze zal gehouden
worden op zaterdag 3 april in de Jeruzalemkerk te Utrecht.
Nadere mededelingen volgen zo spoedig mogelijk.

Het Bestuur

wij bezwaar, maar in 't zingen
van een kwaad gezang; of om
meer juist te spreken: in het wet-
tigen ten kerkelijken gebruike van
een bundel, waarin goed en
kwaad, waarin vergif en spijze
dooreengemengd zijn, en zoo door-
eengemengd, dat het dikwerf zeer
moeyelijk is te onderscheiden wat
goed en wat kwaad is. Ik herhaal
het: niet het zingen van een ge-
zang, maar het zingen van een
kwaad gezang; het gebruiken en
wettigen van een gezangboek, dat
ons wederrechtelijk opgedrongen
wordt en daarenboven opgedron-
gen door een kerkbestuur dat
Gods eer en waarheid laat ver-
trappen, dat is het waar wij te-
gen hebben.”

In het debat over de gezangen-
kwesie mengden zich nog een
paar andere scribenten. En in
reactie daarop schreef Brummel-
kamp een Open Brief waarin hij
o.a. dit opmerkte: „Dat het voor-
oordeel meer en meer wijke, en
de Christen ook in Nederland be-
grijpe, dat gezangbundels alle
eeuwen door in de Kerk gevonden
werden; dat zij bij het godvruchtig
gemoed steeds zeer geliefd waren;
en dat de Afscheidenen zich
weldra in een uitnemende bun-
del mogen verheugen is mijn vuri-
ge wensch”.

☆☆☆

Een jaar of wat later, in 1875, liet
dr Gispén zich over de gezangen
uit. Hij deed dat in een artikelen-
reeks in „De Bazuin”, die handel-
de over „Het Kerkbestuur”.
Ik zal enkele uitspraken daaruit
hier laten volgen:

„Werd mijn begeerte vervuld, dan
luidde dit artikel (Art. 69 D.K.O.)
spoedig aldus: „De Gemeente ge-
bruikt in de openbare godsdienst-
oefening, behalve de psalmen, de
gezangen, die achter de psalmen,
in de gewone kerkboeken gevon-
den worden. Het gebruik van een
door de Synode goedgekeurde ver-
zameling van geestelijke liederen,
wordt in de vrijheid der gemeen-
ten gelaten...”

Daarbij, welke deugden en voor-
treffelijke hoedanigheden de Ne-
derlandsche Gereformeerden ook
mogen bezitten, zangerig zijn ze,
over het algemeen, niet en van
kerkmuziek hebben we weinig be-
grip... Vooral in godsdienstige
gebruiken zijn we behoudend...
Daarbij heeft de gezangenstrijd
zich te kwader ure met de Af-
scheiding verbonden, zodat velen,
heden ten dage, nog in den waan
verkeren, dat de Afscheiding ont-
staan is om de gezangen...

Onze Hervormde broeders, die ons
over onze anti-gezangengeest tel-
kens hard vallen, hebben daartoe,

geloof ik, weinig recht. Onze oud-
jes hebben die geest medege-
bracht uit de Hervormde Kerk,
gelijk de meeste dingen, die we
anders zouden wensen... Uit mijn
kindsheid herinner ik mij nog zeer
goed, dat de toenmalige, beroemd-
ste vertegenwoordigers der ortho-
doxie in de Herv. Kerk o.a. ken-
baar waren aan het niet laten zin-
gen der gezangen, of wel, daar zij
verplicht waren ze in de openbare
godsdienstoefening te gebruiken,
nooit meer dan één vers in elke
dienst opgaven en wel het klein-
ste, dat er te vinden was, waarbij
ze dan, hetzij door zelf niet mee
te zingen, of door een of ander
woord of teken, hun afkeuring te
kennen gaven, om aan de gemeen-
te te doen gevoelen, dat ze het ge-
dwongen deden. Een gezangetje te
zingen was dan ook een bewijs
van een flauw, oppervlakkig en
liberaal Christendom...

Zover mij bekend is, heeft slechts
één der eerste afgescheiden le-
raars zich tegen de gezangen ver-
klaard, en hun inhoud als kettters
veroordeeld, van oordeel zijnde,
dat men zulke „algemene hoeren-
liederen” moest uitroeien...

De alles beslissende vraag is, of
het gebruik in de openbare gods-
dienstoefening, van andere dan in
de Bijbel voorkomende gezangen,
met het formeel beginsel der Ge-
reformeerde Kerk, de Heilige
Schrift, de enige regel van geloof
en wandel, strijdt. Naar mijn me-
ning is dit niet het geval. De Hei-
lige Schrift spreekt van psalmen,
lofzangen en geestelijke liederen,
waarmee de gemeente zich moet
stichten en de gelovigen elkander
vermanen (Efeze 5:19; Coll. 3:16). Dat de Gereformeerde Kerk
het ook nooit zo verstaan heeft,
blijkt uit hare daden...

Het is niet in strijd met het for-
meel beginsel der Gereformeerde
Kerk, om in de openbare gods-
dienstoefening andere dan in de
Bijbel voorkomende psalmen en
gezangen te gebruiken, wijl zij
formulieren bij de bediening der
sacramenten heeft gevoegd en for-
muliergebeden heeft voorgeschre-
ven om de eenheid en opbouw
der gemeente te bevorderen.

Ook onze Kerk heeft, door haar
Synode, het gebruik van gezangen
nevens de psalmen nooit ongeoor-
loofd verklaard. Toen op de Sy-
node van 1866 een verzoek ter ta-
fel kwam om eene Commissie te
benoemen tot het verzamelen van
een bundeltje gezangen tot ge-
bruik bij de openbare godsdienst-
oefening, heeft de Synode, na ern-
stige overweging, het niet raad-
zaam geacht het verzoek toe te
staan. Let wel! niet raadzaam;
derhalve niet ongeoorloofd! Mits-
dien, gezangen te gebruiken ne-
vens de psalmen, in de openbare

godsdienstoefening, is noch met
Gods Woord, noch met het begin-
sel der Gereformeerde Kerk in
strijd...

Waarom heeft de Kerk dan geen
gezangen? Te zeggen: gezangen
zijn altijd in tijden van afval en
verval ingevoerd, is geen afdoen-
de reden; elk, die ooit een boekje
over Kerkgeschiedenis gelezen
heeft, is van het tegendeel over-
tuigd. Zonder twijfel is het psalm-
gezag uit het Oude Verbond in
het Nieuwe overgegaan; maar
hieruit af te leiden, dat de Heilige
Geest in de dagen van het Nieuwe
Verbond zich met geen dichtkunst
meer bemoeit en in dit opzicht on-
der de bedeling der vervulling ka-
riger bedeeft dan onder de bedel-
ing der belofte, ware een al te ge-
waagde veronderstelling. Paulus
althans schrijft niet aan een bij-
zonder persoon, maar aan de ge-
meente, dat zij geestelijke liederen
moet gebruiken. Hoe kan ze dat
nu, als ze er niet zijn, en hoe kun-
nen zij er zijn, als ze niet gemaakt
worden? Godsdienst en Poëzie zijn
niet te scheiden. Ik noem slechts
de namen van Ambrosius, Grego-
rius en Luther ten bewijze, dat de
oorsprong der gezangen in Chris-
tus' gemeente niet in afval en
dwaling moet gezocht worden en
dat het woord van Paulus: „Zingt
de Heere in uw hart” niet opgevat
moet worden: zingt niet. Hebben
nu de kettters het Christelijk volks-
gezag bedorven door hun lieder-
en te gebruiken tot verbreiding
van hun leer, hoeveel te meer is
het de roeping der Kerk om door
goed en degelijk gezang de ware
leer te verbreiden! Men bedenke
dit wel. Zoals de zaak nu staat,
kunnen wij geen enkel Nieuw-
Testamentisch denkbeeld in het
kerkgezag uitdrukken, tenzij dan
in het windsel van het Oude Ver-
bond...

Wat hebben we voor het Avond-
maal, voor de bevestiging van
nieuwe leden, voor de Doopsbedie-
ning, voor de Christelijke huwe-
lijksinzegening, voor de inzege-
ning in kerkelijke ambten, voor
vaderlandse en kerkelijke gedenk-
dagen, voor onze kerkelijke bij-
eenkomsten? Ik vraag slechts...
En waarom achtte de Synode van
Amsterdam het dan niet raadzaam
in die behoefte (aan Christelijke
gezangen) te voorzien? Ik weet het
niet. Zij heeft het niet gezegd, en
dit blijft dus een raadsel. Ik gis
echter uit vrees voor tegenstand
en die vrees is niet ongegrond.

Niet gaarne zou ik zien, dat de
(Ned. Herv.) bundel van evange-
lische gezangen door ons overge-
nomen werd. Niet alleen om het
vooordeel, maar ook om de geest
van meer dan één gezang, en het
onpoëtische van sommige uitdruk-
kingen, omdat die bundel, zoals
hij daar ligt, niet is een afspiege-
ling en uitdrukking van wat te-
genwoordig in de Christelijke ge-
meente gedacht en doorleefd
wordt. Maar de keurigste liederen
— en er zijn heerlijke in — uit die
bundel, vermeerderd met liederen
van Lodensteijn, Voet, Sluiter,
Bilderdijk, ten Kate, de Liefde. Bij
allen is wat te vinden, en verta-
lingen van Luther, Malan en zo,
waren ook niet te versmaden. Nu
weet ik wel, er kunnen vele be-
denkingen tegen ingebracht wor-
den. Het is de tijd nog niet, zegt

de een, en de ander zegt: we hebben het zolang zonder gezangen gedaan, terwijl een derde als zijn vrees in 't midden brengt, dat het de moeite niet meer waard is, wijl het toch spoedig met de kerkgenootschappen zal aflopen. Doch ik vraag: zou de tijd daartoe wel ooit komen, als hij er nu nog niet is, en is dit dan de ware opvatting van onze roeping, dat we in ons kerkelijk leven een Egyptische verstening gelijken; of zou zulk een taak aan het jonger geslacht beter vertrouwd zijn dan aan de mannen van leeftijd, ernst en ondervinding, die God ons nog gespaard heeft, en die een algemeen vertrouwen genieten in de Kerk? En als morgen de jongste dag er is, zou het dan beter zijn, dat we heden ons talent in de aarde begraven, dan dat we er nog een dag winst mee doen?"

☆☆☆

Het spreekt wel haast van zelf dat dit betoog van Gispen hem niet door allen in dank werd afgenomen!

Op zijn heerlijk humoristische manier schreef hij er een jaar of drie later in één van zijn boeiende

brieven „aan zijn vriend in Jeruzalem" over de reacties die hij op zijn pleidooi voor gezangen ontving het volgende:

„Gij weet, mijn vriend! wat mij zelf wedervaren is, toen ik eens de stoutheid had van te beweren, dat het gebruik van Christelijke gezangen in de openbare samenkomst der gemeente, in beginsel niet ongereformeerd en in vele opzichten wenselijk is. Als een gevallen morgenster zag men mij, in de tien provinciën des koninkrijks, van de kerkhemel in de diepte ter neer slingeren. Op sommige kansels werd tegen mij gewaarschuwd. Anderen wierpen mijn portret op het vuur. In het kerknieuws werd op mijn misdaad gezinspeeld. En die mij kenden en liefhadden zeiden: „och, Gispen meent het zo kwaad niet, maar hij is tegenwoordig wat van zijn hart af". En toch weet ik, dat zeer vele predikanten en gemeentelieden dezelfde behoefte met mij gevoelen en hartelijk sympathiseren".

☆☆☆

Inderdaad waren veel predikanten en afgescheiden broeders het met Gispen's pleidooi voor het

zingen van nieuwtestamentische gezangen in de kerkdienst van harte eens.

Eén ervan was ds — later professor — L. Lindeboom. In zijn opmerkelijke en boeiende brochure „De Christelijke Gereformeerde Kerk", die kort na Gispen's betoog verscheen, schreef hij o.a. dit:

„Ons Kerkgezag is weinig geschikt om de stichting te bevorderen. Wij erkennen 150 psalmen, en zingen er... nog geen 30. Voor een goed deel ligt dat aan de zangwijzen. Herziening daarvan zou geen weelde zij. En de berijming — inderdaad, er zijn wel psalmen en verzen, welker berijming naar vorm en inhoud te wensen overlaat. En — noch in de lijdensweken, noch op de Chr. feestdagen, noch bij het Avondmaal kan de Gemeente de waarheden des Nieuwen Testaments zingend belijden en er zich mede stichten. Hoe langer hoe meer wordt het ons duidelijk dat, even rechtmatig als de afkeer is van een groot deel der z.g. Evangelische gezangen en haar gedwongen invoering, de traditionele antipathie tegen „gezangen" bij velen in onze kerk ongeestelijk, tegen Gods Woord strij-

dende, en het geestelijk leven schadelijk is. Vooral nu br Gispen in zijn „Ons Kerkbestuur" ook de onmisbaarheid van een bundel geestelijke liederen heeft betoogd, en daarover is hard gevallen, is het ons eene behoefte, ter wille van waarheid en broederlijke liefde en het belang der Kerk, hem openlijk onze instemming te betuigen. De artikelen, die in De Bazuin tegen Gispen's artikelen zijn geschreven, kunnen niet anders dan ieder die en waarheid en vrede bemint, bedroeven; zich zelf oordelende zijn ze de waarlijk goeddelijke en verstandige leden een bewijs te meer, voor de met grote uitspraken afgekeurde zaak. Bij nadenken zullen die schrijvers zelf wel het ongepaste van zulk een behandeling ener gewichtige zaak erkennen; de liefde doet ons dat hopen. Is het nu nog niet, lang zal het toch niet meer kunnen duren, of de Synode zal over geestelijke liederen moeten handelen. Al waren het alleen maar de Zondagsscholen, die het noodig zullen maken. Waarom zullen wij niet door een goed bundeltje een min verkieslijk allerlei voorkomen?" Tot zover deze week.

Voor de jeugd

In Opbouw van 2 januari jl. heeft U voor het laatst iets gehoord over onze kleine actie ten behoeve van ons jeugdwerk.

Geroutineerde bedelaars onder ons hebben mij verteld, dat ik het er niet zo best af breng. Je moet zorgen, zeggen ze, dat je iedere week iets van je laat horen. Anders wordt het niks.

Het schijnt te maken te hebben met bepaalde traagheidswetten.

Nu zit voor mijn besef aan traagheid de massa vast.

En welke voorstelling een mens ook mag hebben van het lezersbestand van Opbouw, een massa is dat zeker niet.

Ik ga maar door op mijn manier.

Laat ik U eerst iets mogen vertellen over het werk, dat gedaan wordt.

Uit de kring van hen die enige leiding geven aan ons jeugdwerk, de jeugd zelf, ouderen met wat ervaring op het gebied van schetsen schrijven en enkele predikanten is een soort commissie gevormd, die kijkt wat er moet gebeuren.

De gesprekken lopen voornamelijk over twee vragen:

- Over welke onderwerpen moeten schetsen verschijnen? en
- Welke vorm kunnen die schetsen het beste hebben.

Het is helemaal niet zo gemakkelijk, op die beide vragen een goed antwoord te geven.

Wat het eerste betreft wordt rekening gehouden met voorhanden materiaal en in onze kring aanwezige of eenvoudig verkrijgbare studieboeken. Met betrekking tot de volgende onderwerpen is een eerste stap gezet:

- de eerste hoofdstukken van Genesis.
- enkele hoofdstukken van Jesaja.
- de twaalf artikelen van de Apostolische Geloofsbelijdenis.
- de Tien Geboden.
- de beden van het Onze Vader.

Proefschetsen worden geschreven en zullen worden besproken.

Ook wordt bekeken, of iets kan worden gegeven over zgn. kernwoorden in de Heilige Schrift (gerechtigheid, vrede, verbond etc.) en ook die, welke betrekking hebben op de mens (geest, ziel, hart etc.).

Ook de vormgeving is, zoals gezegd, onderwerp van bespreking. Waarschijnlijk is het zo, dat verscheidenheid de voorkeur verdient. Er zijn nu eenmaal verschillen tussen onze jongelui naar leeftijd, opleidingsniveau, belangstelling, omgeving, werkkring enz. Daarbij komt nog, dat ook niet alle jeugdverenigingen of -clubs dezelfde werkwijze hebben. Het lijkt met name de overweging waard schetsen zo in te richten, dat zij geschikt zijn om een groepje aan het werk te zetten, en niet slechts voor een inleider om een inleiding te maken.

Bij dit alles is het van zo groot belang, of er plaatselijk enkele jongelui zijn, die het vermogen hebben, om aan een verenigingsavond op een vruchtbare manier leiding te geven.

Ik moge U er nog eens aan herinneren, dat wij praktisch opnieuw moeten beginnen. Het geld,

dat wij U vragen, is bedoeld als startkapitaal, om uitgaven te kunnen voorfinancieren.

Tienduizend gulden is toch echt niet zoveel. En de zaak waarom het gaat is erg belangrijk.

Toe, helpt U even (nu ben ik echt aan het bedelen!). De medewerkers doen dat pro deo. Gireert U dan pro deo.

Het gironummer is: no. 992662 t.n.v. C. Huizinga, Ketting 11, Heerenveen. Op het strookje vermelden „voor de jeugd".

Hier volgt de verantwoording van ontvangen giften tot en met 20 februari 1976. De eerste drie cijfers zijn de laatste drie van het gironummer van de gever, daarachter het bedrag. Stortingskaart J.H./428/959 i.o.v. D.H.W.D./tien gulden. 970 i.o.v. J.v.D. - vijftien gulden. 945 - twintig gulden. 959 i.o.v. A.Z./360/374/075/936/114/923 - vijftientwintig gulden. 802 i.o.v. J.B. - veertig gulden. 111/803 - vijftig gulden. 224 - honderd gulden.

Totaal f 480,—. Ontvangen tot 30 nov. f 1.670,—. Totaal ontvangen per 20 februari '76 f 2.150,—.

Alle goede gevers hartelijk dank.

U groeten de vrienden.

C. Huizinga

C.O.G.M.A.

Contact Orgaan Geref. Militairen en Alleenstaanden. (Geref. Kerken vrijgem. buiten verb.)

Commissie „BUITENLAND"

Chr. Geref. Kerken.

D.V. tijdens de week van zaterdag 3 t/m donderdag 8 april '76 zal er weer een deputatie uit genoemde kerken diverse landmachtgarnizoenen en luchtmachtbases te West-Duitsland gaan bezoeken.

Het reisteam bestaat dit maal uit de broeders:

Br. G. J. Bonder, ouderling, Chr. Geref. Kerk Enschede-W.
Ds J. van Dijken, Chr Geref. pred. te Dedemsvaart.
Br. M. Landman, ouderling, Geref. vrijg. Kerk Apeldoorn.

Ds S. A. v. d. Veer, Geref. vrijgemaakt predikant te Wapenveld.

Ds S. A. v. d. Veer hoopt op zondag 4 april 1976 het Woord te bedienen in de samenkomst zinnen worden verzocht na te zien a.d. Weser.

Ds J. van Dijken idem op zondag 4 april in de samenkomst van het landmachtgarnizoen te Hohne. (Bergen-Belsen).

Kerkeraden en familieleden van militairen c.q. militaire geop de luchtmachtbasis te Stolgaan of nog nieuwe namen en adressen aan het secretariaat: H. J. Bosch, Hekselbrink 83 te Enschede, tel. 053-762272, moeten worden doorgegeven.

Kerknieuws

Utrecht-Centrum — Enkele maanden geleden vond er een samenspreking plaats van het moteramen van de raad van de gereformeerde kerk (b.v.) met het moteramen van de raad van de chr. geref. kerk. Het mededelingenblad van de gereformeerde kerk te Utrecht-Centrum meldt in een kort verslag, dat er diverse onderwerpen aan de orde zijn gesteld, zoals: evangelisatie, jeugd, catechisatie, Kontakten via de wijken, Gemeentedagen, Studentenpastoraat, ruiling mededelingenbladen, bijbelkringen, diensten met belangstellenden, de zgn. „Bezig met u diensten", gezamenlijke diensten op feestdagen. Onder het kopje: Wat nu verder? lezen we de volgende zinnen: „Ds van Mullingen: we moeten niet tot in het oneindige gaan praten. Wat willen we nu verder? (wijst op „Eindhoven"). Ds Visser: onze

kerkeraad heeft geen enkel bezwaar, dat ds Van Mulligen eens voorgaat in onze dienst. Ds Visser: moet echter wederzijds zijn. Gesproken wordt nog over eventuele diensten onder verantwoordelijkheid van één kerk. (Wisseling van verantwoordelijkheid.) Deze zaken door te spreken met de achterban."

Zomerkampen Leusden — Ook deze zomer organiseren wij (evenals voorgaande jaren) een kampeervakantie van een week voor de jeugd van onze kerken. Wij hebben daartoe in de week van 31 juli t.m. 7 augustus 1976 weer een gedeelte van het tentenkamp van het C.J.V. te Leusden kunnen huren.

Aan het kamp kunnen meedoen jongens en meisjes van 13 t.m. 16 jaar. Daar het aantal deelnemers/sters beperkt blijft tot ongeveer 35 (dit om het gezellig te houden) geldt de regel: die het eerste komt, eerst maalt. De kosten bedragen f 105,—, alles inbegrepen.

Mocht het u wat lijken voor uw kind(eren), maar u wilt nog wat inlichtingen, dan kunt u zich wenden tot ondergetekende, waar u ook opgaven voor deelname moet doen.

Na opgave ontvangt u een stencil met gedetailleerde informatie.

A. J. van der Helm,
Dintelstraat 106-II,
Amsterdam-Z.
Tel. 020-428968

Conferentie C.O.G.G. — De jaarlijkse Conferentie van het Contact Orgaan Geref. Gezindte is op vrijdag 9 april a.s. in „De Blijde Wereld" te Lunten en duurt één dag. Aankomst is tussen 9.30 en 10 uur en het einde van de Conferentie is 16.30 uur.

Ds J. Overduin uit Veenendaal zal refereren over „De gereformeerde prediking in deze tijd", waarna via een forum over het onderwerp wordt gediscussieerd. De kosten zijn f 20,— per persoon (te voldoen aan het begin van de Conferentie). Opgave tot deelname aan secr. ds R. J. van de Hoef, Cort v. d. Lindenlaan 1 te Harderwijk, tel. 03410-16047. Indien mogelijk vóór 20 maart a.s.

Uit Canada ontvingen wij bericht dat het God behaagd heeft tot Zich te nemen onze geliefde schoonzoon, zwager en oom

Dr Casper Jan van Veen

echtgenoot
van J. van Veen-de Rooy,

op de leeftijd van 52 jaar.

Amstelveen:

A. M. de Rooy-Habermehl

Doorn:

Drs F. de Rooy

M. J. de Rooy-Kooij

Amstelveen:

J. J. de Rooy

J. H. de Rooy-Bouwkamp

Haarlemmermeer:

L. Filius-de Rooy

P. H. Filius

Amstelveen:

N. D. de Rooy

C. de Rooy-van Deursen

Neven en Nichten

Amstelveen, 28 februari 1976
Oude Karselaan 8

Adres Canada:
Box 850, Essex-Ontario.

Te huur

LUXE STACARAVAN

5 pers.

2 slaapk. - voorzien van alle comfort
in Rolde (Dr.) op Camping met
zeer groot strandbad.

Tel. 050-252770

dhg

Stichting Hervormd Diakonale Gezondheidszorg Sommelsdijk

waarin samenwerken

Stichting Hervormd Diakonaal Verzorgingshuis "De Goede Ree"

Stichting Hervormd Diakonale Bejaardenhuisvesting "Het Oudeland"

Stichting Hervormd Diakonaal Verpleeghuis "De Samaritaan"

vraagt een

maatschappelijk werk(st)er

die

- een voltuioede opleiding Sociale Akademie heeft of gelijkwaardige opleiding,
- zich kan inleven in het leefpatroon van de bewoners,
- improviserend kan werken in vergelijking met het traditionele maatschappelijk werk,
- een stuk praktische levenservaring bezit,
- goede kontaktuele eigenschappen bezit,
- kan werken in teamverband,
- een positief christelijke levensovertuiging heeft.

Geboden wordt:

- dynamische functie in een zich uitbreidende organisatie,
- arbeidsvoorwaarden en salariëring volgens N.Z.R.-richtlijnen,
- woongelegenheid.

Dege, die belangstelling heeft voor bovenvermelde functie, wordt uitgenodigd zijn/haar eigenhandig geschreven sollicitatiebrief met recente pasfoto te zenden aan de Stichting Hervormd Diakonale Gezondheidszorg, afd. Personeelszaken, Prinsesselaan 51 te Sommelsdijk. Inlichtingen worden verstrekt door ds. J.T. Cazander, pred.-voorzitter H.D.G., telefoon 01870-2500 (01877-2332).

Als Pasen en Pinksteren op één dag vallen...

... dan wordt het onmogelijke mogelijk voor u!

Want: van elk aantal **PAASNUMMERS** van de EB dat u bestelt **boven** het aantal EB's dat u eventueel wekelijks al verspreidt, kunt u bovendien de helft een **gratis** Pinksternummer krijgen!

de EB — Een Begrip

HET BLAD MET DE
EVANGELISCHE BOODSCHAP

Natuurlijk kunt u ook óf alleen het Paasnummer, óf alleen het Pinksternummer bestellen. Maar de prijs behoeft geen bezwaar te zijn om èn op Pasen èn op Pinksteren op z'n Paasbest te voorschijn te komen, want deze kleurige nummers van de EB kosten niet meer dan de gewone zwart/wit nummers: afhankelijk van het aantal dat u bestelt: 25—11 cent per exemplaar. Deze prijzen zijn **inclusief** alle kosten, ook verzendkosten!

Wilt u zeker zijn van toezending? Bestel dan vóór 15 maart a.s.

STICHTING ELISABETHBODE

TELEFOON: 05730 - 2770 / 's avonds 05730 - 2526

POSTBUS 100 — LOCHEM